

SELÇUK ESENBEL
Japon Modernleşmesi ve Osmanlı

İletişim Yayınları 1712 • Tarih Dizisi 71

ISBN-13: 978-975-05-0845-5

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Batı bilimi ile Çin bilimini karşılaştıran

Japon *samurai* bilim adamları için anatomi Batı biliminin üstünlüğünü sergiliyordu. "A Meeting of Japan, China and the West", Shiba Kōkan, 18. yüzyıl

UYGULAMA Nurgül Şimşek

DÜZELTİ Ahmet Batmaz - Ekrem Buğra Büte

BASKI ve *CILT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Çağaloglu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SELÇUK ESENBEL

Japon Modernleşmesi ve Osmanlı

Japonya'nın Türk Dünyası
ve İslam Politikaları

SELÇUK ESENBEL 1946'da doğdu. Washington D.C., Ankara, İstanbul, Tokyo, New York'ta eğitimini sürdürdü. Japonya'da International Christian University'den sonra George Washington Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Georgetown Üniversitesi'nde Japon dili ve dilbilimi lisansüstü eğitimi aldı, Columbia Üniversitesi'nde Japon tarihi doktoraını bitirdi. 1982'den itibaren Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde Japonya ve Uzakdoğu tarihi derslerinin yanı sıra Japonca, Çince ve Korece dil programlarını kurdu ve yönetti. 1994-2003 arasında Tarih Bölümü Başkanlığı yaptı. 2009'dan itibaren Asya Çalışmaları Merkezi Müdürlüğü, Şangay Üniversitesi işbirliği ile kurulan Boğaziçi Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Direktörlüğü görevlerinde bulundu. Araştırmaları modern Japonya tarihi, Japon köy tarihi ve köylü isyanları, Osmanlı/Türk-Japon ilişkileri, Japonya-Türkiye modernleşme karşılaştırmaları, Japon Pan-Asyacılığı ve Pan-İslam dünyası ilişkileri gibi konuları içermektedir. Japon İmparatoru Yükselen Güneş Nişanı, Japonya Dışişleri Bakanı Özel Ödülü, Japon Vakfı Japonya Çalışmaları Özel Ödülü almıştır. Makaleleri *The American Historical Review*, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* gibi etkin uluslararası dergilerde yayımlanmıştır. İngilizce, Türkçe ve Japonca dillerinde basılan yayınları arasında şunlar yer almaktadır: *Japan, Turkey and the World of Islam* (Brill Global Oriental, 2011); *American Turkish Encounters Politics and Culture 1830-1989* (Criss, Greenwood, Mazzari ile, Cambridge Scholars Publishing, 2011); "Hilal ve Güneş: İstanbul'da Üç Japon; Yamada Torajirō, Itoh Chuta, Otani Kozui" (ed., 2010 Japonya Yılı, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü sergisi kataloğu); *The Rising Sun and the Turkish Crescent: New Perspectives on Japanese-Turkish Relations* (Inaba Chiharu ile, Bogazici University Press, 2003); *Çağdaş Japonya'ya Türkiye'den Bakışlar* (Murat Demircioğlu ile, Simurg Yayınevi, 2003); *Even the Gods Rebel: Peasants of Takaino and the 1871 Nakano Uprising* (Association for Asian Studies Monographs, 1998).

İÇİNDEKİLER

Giriş	9
Tokugawa Japonyası'nda Halk: Erken Modern Toplumsal/Ekonomik Tarih Sahasında Durum	21
Erken Modern Japonya'da Yerel İdare Üzerine: Tokugawa Döneminde Nakano <i>Tenryō</i> Örneği (1637-1868)	73
EK 1: ALINTI, 1859 TAKAINO KÖYÜ REİSİ SEÇİM DÜZENLEMELERİ.....	104
EK 2: NAKANO <i>TENRYŌ</i> KÖYLERİ VE NAKANO KENTİNİN <i>GUNCHŪDAI</i> 'Sİ ARASINDA 1827'DE YAPILAN <i>GUNCHŪDAI</i> ANTLAŞMASI 1.....	105
Japon Aydınları ve Batı Bilimi	107
Meiji Elitleri ve Batı Kültürü	119
Japonya'da Toprak Düzeni ve Kapitülasyonlar	137
EK 1: JAPON TARİH YAZINI.....	159
Japon “Eğitim Modeli” ve Doğu-Batı Sorunsalı	161
Japonya İslahat Düşüncesi ve Ulusal Kimlik	179
JAPONYA'DA İSLAHATLAR LİSTESİ.....	194
Günümüz Köy Yaşamında Çağdaş Bir Travma: Takayama Köyünde 1871 Nakano Ayaklanması Anısı	197
18. ve 19. yüzyılda Türkiye ve Japonya Modernleşmesi Üzerine Düşünceler	231

Medeni Davranışın Aczi: Türk ve Japon Modernleşmesinin “Uygarlık Süreci” Kavramı Açısından Mukayesesi.....	243
Alacakaranlık Diplomasisi:	
Japonların Osmanlı İmparatorluğu’na İlgisi.....	271
JAPON-RUS SAVAŞI’NIN OSMANLI TÜRKİYESİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	307
İslam Dünyasında Japonya İmgesi:	
Abdürreşid İbrahim ve Geç Meiji Dönemi Japonları.....	315
KIZI FEVZİYE HANIM’A MEKTUP	336
İstanbul’da <i>Fin de Siècle</i> Bir Japon Romantik:	
Yamada Torajirō’nun Yaşamı ve Eseri <i>Toruko Gakan</i>.....	341
Japonya’nın Asya Üzerindeki Küresel İddiası ve İslam Dünyası: Ulus Ötesi Milliyetçilik ve Dünya Gücü (1900-1945).....	371
ABDÜLKERİM EFENDİ’NİN GİZEMLİ ÖLÜMÜ.....	427
<i>Japonya Tarihinin Kronolojisi.....</i>	<i>431</i>

Japonya'nın komşuları.

Japonya.

Giriş

Bilim evrenseldir fakat itiraf etmeliyim ki ülkenizin eğitim, ekonomi ve siyaset düzeyi hangi tür tarihçilik yapıp yapamayacağıınızı belirliyor. Kısıtlı koşulları ve kaynakları olan ülkelerde yaşamayı seçmiş araştırmacıların “merkez”lerde üstün koşullarda olanlarla aynı arenada bulunmalarının zor olduğu aşikâr. “Çevre”deki bilim insanının elindeki mevcut koşulları yaratıcı bir şekilde dönüştürmek için büyük bir çaba sarf etmesi gerektiği kaçınılmaz bir gerçek. Kendimi bildim bileli sınır ötesi yolculuklarla Türkiye, Amerika ve Japonya gibi ilk bakışta birbirinden çok farklı görünen toplumların dünyalarından zorunlu olarak geçerek yaşamımı sürdürdüğüm için objektif koşullardan ziyade tesadüflerin benim tarihçilik ilgi alanlarımı ne kadar belirlediğini bugün fark ediyorum. Benim neslimden birisinin Türkiye’de Japonya tarihçisi olmasının tek bir sebebi vardı, o da babamın diplomat olması. On altı yaşında Japonya’ya götürüldüğüm için Japon dilini öğrendim. Liseyi Tokyo’da bitirdikten sonra üniversiteyi orada okudum. Bu tesadüfi koşullar beni farklı bir toplumun tarihsel serüvenini inceleme yoluna itti. (Oysa ki Türkiye’de kalsaydık Osmanlı tarihi okuyacaktım veya ressam olacaktım.) Bu sınır geçmelerin bir sonucu olsa gerek, sürekli dil değiştirirken her daim toplum ve kül-

tür anlayışının da değiştirilmesini acı tatlı tecrübelerle yaşamış birisi oldum. Ancak, bu süreç sayesinde, “Doğu-Batı”, “Batılı-Batılı olmayan” gibi şablonların Japonya’nın veya Türkiye’nin toplumsal yaşamının ve modern tarihinin küresel ortak paydalarını anlatmaya yetmediğini görebildim. Üstelik bu şablonların Japonya ve Türkiye’nin artık “Batı” ile küresel tarih içinde eklemlendiklerini anlatmaktan aciz kaldığını, hatta “körleştirici” kavramlar olduğunu erkence bir dönemde fark etmiş olmamı bir kazanç olarak düşünürüm.

1980’li yılların başlarında ve 1990’lı yıllarda, Columbia Üniversitesi’nden Japon tarihi üzerine doktora alıp dönmüş bir kişi olarak Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü’ne girdiğimde, uzun bir müddet, araştırdığım alanın ülkemizde çok fazla karşılığı bulunmadığını düşündüm. Türkiye’nin tarihçiliği çoğu ülkede olduğu gibi yoğun bir ölçüde kendi gündemiyle meşguldü. Her toplumun tarih düşüncesinin kurgusu geçmişin yaraları ve bugünün özlemleri arasında geliştiğinden bu olağandı. Fakat ülkemizin tarih tartışmaları henüz bu sorgulamayı dünyadaki “başkaları” üzerinden kurgulamaya aşına değildi. Benim bir miktar aşına olduğum ABD’de veya az sayıdaki Avrupa ülkesinde akademyanın kendi noktai nazarından dünya tarihi çerçevesinde başka bölgelerin ve insan topluluklarının tarihlerine “bakma” geleneği bu topraklarda pek yoktu. Bugün de –çoğunlukla– hâlâ yok diyebiliriz. Ancak son zamanlarda bu “ulus ötesi” veya “uluslararası” tarihçilik boyutunun belirlediğini sezinliyorum. En azından Türkiye’nin üzerinde oturduğu eski Bizans gibi zengin kadim kültür mirasına ve Osmanlı İmparatorluğu’nun geniş sınırlarından çıkmış olan günümüz ülkelelerinin ortak tarihine, Balkanlar ve Ortadoğu’nun coğrafyalarından bakan tarihçiliğin ilk adımlarını görüyoruz. Neden başka toplumların, örneğin Avrupa tarihinin incelenmesi bu coğrafyadan ele alınmasın? Fransızların, Amerikalıların, Almanların pek çok Türkiye tarihçisi varken niye bizim de onları araştıran tarihçilerimiz olmasın?